Viite
HE 147/2022 vp

Yhteyshenkilö
Rasmus Lindqvist
rasmus.lindqvist@regeringen.ax
018 25 193

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

TyV@eduskunta.fi

Asia

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Tausta

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt maakunnan hallitukselta lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Ehdotetulla lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelua koskeva direktiivi (EU) 2019/1938. Direktiivin soveltamisala kattaa useita eri EU:n politiikka-aloja. Direktiivin soveltamisalan on jo aikaisessa vaiheessa todettu kuuluvan sekä maakunnan että valtakunnan lainsäädäntövaltaan (ks. muun muassa maakunnan hallituksen lausunnot ÅLR 2021/6164 ja ÅLR 2018/5826). Maakunnan hallitus ehdottaa Ahvenanmaan maakuntapäiville antamallaan lakiehdotuksella 2/2022–2023, että valtakunnan ilmoittajan suojaa koskeva laki hyväksyttäisiin niin sanottuna blankettilakina Ahvenanmaan lainsäädäntövallan piiriin kuuluvien asioiden osalta.[1]

Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotetaan erityisesti Ahvenanmaata koskevia säännöksiä. Ilmoittajan suojaa koskevaan lakiin ehdotettavan 10 § 1 momentin 2 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnan viranomaisten velvollisuutena olisi sisäisen ilmoituskanavan perustaminen niiden huolehtiessa valtakunnan viranomaisille kuuluvista tehtävistä maakunnassa.

[1] https://www.lagtinget.ax/arenden/skydd-visselblasare-52684

Toimivallan jakautuminen

Esitys koskee useita eri lainsäädännön aloja, muun muassa 1) julkisia hankintoja, 2) finanssipalveluita, -tuotteita ja -markkinoita sekä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ehkäisyä, 3) tuoteturvallisuutta ja tuotteiden vaatimustenmukaisuutta, 4) liikenneturvallisuutta, 5) ympäristönsuojelua, 6) säteily- ja ydinturvallisuutta, 7) elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuutta, eläinten terveyttä ja hyvinvointia, 8) kansanterveyttä, 9) kuluttajansuojaa ja 10) yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa sekä verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuutta.

Suojaa sovelletaan myös sellaisiin henkilöihin, jotka ilmoittavat Euroopan unionin menoja, tuloja, tukia, valtiontukisääntöjä ja kilpailusääntöjä koskevista rikkomuksista. Lisäksi suojaa sovelletaan sellaisiin henkilöihin, jotka ilmoittavat yhteisöverosääntöjen rikkomisista tai järjestelyistä veroetujen saamiseksi.

Maakunnalla on Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 1, 4, 10, 12, 15, 16, 17 ja 21 kohdan mukaan lainsäädäntövalta julkisia hankintoja, ympäristönsuojelua, elintarvikkeita ja rehujen turvallisuutta sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia sekä kansanterveyden edistämistä ja liikennettä koskevissa asioissa. Tuoteturvallisuuden on katsottu kuuluvan maakunnan toimivaltaan itsehallintolain terveyden- ja sairaanhoitoa sekä elinkeinotoimintaa koskevien 18 §:n 12 ja 22 kohtien nojalla (Ahvenanmaan valtuuskunta, ÅD, 24/19, s. 2). Lisäksi korkein oikeus katsoi 27.6.1991 antamassaan ratkaisussa, että maakunnalla on katsottava olevan toimivalta koskien henkilötietojen suojaa niillä oikeudenaloilla, jotka muutenkin itsehallintolain mukaan kuuluvat maakunnan toimivaltaan.

Valtakunnalla on itsehallintolain 27 §:n 1, 10 ja 18 kohdan mukaan lainsäädäntövalta koskien perustuslain säätämistä, muuttamista ja kumoamista sekä perustuslaista poikkeamista (yksityiselämän suoja), kuluttajansuojaa ja ydinvoimaa. Valtakunnalla on 29 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan lainsäädäntövalta myös pankki- ja luottolaitosta koskevissa asioissa. Lisäksi myös rahanpesun on katsottu kuuluvan valtakunnan lainsäädäntövaltaan (ks. ÅD 18/18).

Kannanotto

Maakunnan ja valtakunnan välinen toimivallan jako käy ilmi itsehallintolaista. Sekä valtakunnan että maakunnan viranomaisten toimivalta hallintoasioissa vastaa lainsäädäntövaltaa lain 23 ja 30 §:ssä mainituin poikkeuksin. Lain 32 §:n mukaan valtakunnan viranomaisen toimivalta hallintoasioissa voidaan siirtää sopimusasetuksella maakunnan viranomaiselle ja päin vastoin. Lainsäädäntövaltaa ei voi muuttaa muutoin kuin itsehallintolakia muuttamalla, mikä tarkoittaa sitä, että maakunnan viranomaisten on sovellettava valtakunnan lainsäädäntöä niiden suorittaessa itsehallintolain 30 §:ssä tarkoitettuja hallintotehtäviä tai sopimusasetuksella sekä päinvastoin.

Tietohallintolain (HE 246/2010 vp) eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta (PeVL 46/2010 vp) katsoi, että ei olisi ollut itsehallintolain mukaista säätää lailla, että Ahvenanmaan maakunnan viranomaisten tulisi soveltaa kyseistä lakia niiden huolehtiessa valtakunnan viranomaiselle kuuluvasta tehtävästä maakunnassa. Perustuslakivaliokunnan mukaan valtakunnalla ei ole mitään yleistä oikeutta ohjata maakunnan viranomaisten työmenetelmiä niiden huolehtiessa niille sopimusasetuksella siirretyistä tehtävistä. Perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotettu tietohallintolain säännös oli poistettava lakiehdotuksesta.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella nyt ilmoittajansuojelulain 10 §:n 1 momentin 2 kohtaan ehdotettu säännös on poistettava lakiehdotuksesta. Jos ehdotukseen jätetään jokin Ahvenanmaan maakunnan viranomaisia koskeva säännös, on tehtävä selväksi, että säännös on olemassa vain yhtenäisyyden ja selkeyden takia. Itsehallintolaissa säädetään siitä, mitä lainsäädäntöä on sovellettava.

Kirjallisen yhtenäisyyden takia ruotsinkielinen Ahvenanmaan maakunnan viranomaisia tarkoittava ilmaus ”Ålands landskapsmyndigheter” tulee muuttaa muotoon ”myndigheter i landskapet Åland”, joka on itsehallintolaissa ja muussa lainsäädännössä käytössä oleva ilmaus.

Varamaaneuvos Harry Jansson

Vs. oikeusasiantuntija Rasmus Lindqvist